

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Moskovská 3, Katedra psychológie a patopsychológia
Račianska 59, 813 34 Bratislava

Meno a priezvisko autorky habilitačnej práce: **Mgr. Svetlana Kapalková, PhD.**

Názov habilitačnej práce: **Gestá v detskom jazyku**

Odbor habilitačného konania: **2.1.33 Všeobecná jazykoveda**

Oponent habilitačnej práce: doc. PaedDr. Jana Marková, PhD., Katedra logopédie,
Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Predkladaná habilitačná práca sa zameriava na analýzu postavenia gest v detskom jazyku. Ako uvádza sama autorka na s. 11 „...práca je výsledkom dvanásťročného intenzívneho výskumu v tejto oblasti...“ a jej zámerom bolo vytvoriť ucelenú monografiu o gestách.

Hneď na začiatku práce autorka objasňuje tri metodologické východiská a postupy, ktoré boli v jednotlivých čiastkových výskumoch použité. Prvým bolo longitudinálne sledovanie jedného dieťaťa, druhým porovnávanie dát väčšej skupiny detí v ranom veku (až 1715 slovensky hovoriacich detí), kde informácie o jazykovom a nejazykovom správaní uvádzali v dotazníkovom teste priamo rodičia daných detí. Posledný metodologický prístup, ktorý sa v práci objavuje, boli experimentálne prístupy, ktorými sa skúmali funkcie gest v jazykovej ontogenéze dieťaťa.

Hlavným cieľom práce podľa autorky je zhrnutie doterajších informácií o základnom vývine gest uvedených v zahraničnej literatúre a na základe vlastných výskumov odhalenie možných súvislostí používania gest vo vzťahu k iným jazykovým schopnostiam v rámci komplexného detského jazykového vývinu. Protokol o kontrole originality uvádza prekryvanie vo výške 5,89%. Toto prekryvanie je súčtom minimálneho prekrytia vo viacerých zdrojoch, čo je pri písaní prác tohto druhu prijateľné.

Po formálnej stránke má habilitačná práca zodpovedajúcu úpravu i rozsah (134 normostrán) a je napísaná zrozumiteľným odborným štýlom. V texte sa objavujú veľmi zriedkavo chyby.

Telefón	Fax	Bankové spojenie	IČO	E-mail	Internet
02/50222348	02/44 254 956	Štátna pokladnica	39786509	kpp@fedu.uniba.sk	www.fedu.uniba.sk

Po obsahovej stránke je práca venovaná oblasti, ktorej sa venuje pomerne malá pozornosť vo výskume všeobecne. Zistenia a závery výskumov však môžu mať vplyv nielen na lingvistickú teóriu a naše predstavy o vývine jazyka, ale ďalekosiahle dôsledky a aplikácie i v logopedickej intervencii. Práca je logicky štruktúrovaná. Je rozdelená na päť kapitol, ktoré sa zaoberajú určitou čiastkovou problematikou v oblasti gest, pričom každá z nich tvorí tematicky uzavretý celok.

Prvá kapitola má názov „**Gestá z pohľadu fylogénzy a ontogénzy jazyka**“. Venuje sa hľadaniu súvislosti medzi ontogenetickým jazykovým vývinom a fylogenezou jazyka práve v oblasti používania gest v komunikačnom procese. Opisuje teórie týkajúce sa prvého jazyka ľudí a čo stálo v pozadí vzniku jazykového systému: gesto alebo zvuk? Nájdeť tu zaujímavé informácie porovnávajúce typy a funkcie gest u primátov a u malých detí. Základom druhej kapitoly pod názvom „**Gestá v kontexte raného vývinu detí**“ je longitudinálne sledovanie vývinu gest u dievčatka Niny, a to vo veku od 8 do 16 mesiacov jej života. Podľa autorky sa pod gestom rozumie zámerné správanie realizované rôznymi časťami tela. Gesto znamená začiatok zámernej komunikácie, nesie pragmatickú a sémantickú informáciu. Za gesto považuje autorka akýkoľvek pohyb, ktorý komunikačný partner vidí a „číta“. V tejto časti práce je presne a jasne stanovený metodologický postup: kedy a čo nahrávať, spôsob prepisu v systéme CHAT počítačového programu CHILDES i kódovanie zachytených gest. Spoľahlivosť kódovania pohybov a ich definovania ako gest sa overovala posúdením validity. Na jednej vzorke v šestnástom mesiaci života dieťaťa kódovanie pohybov a zaznamenávanie gest nezávisle od seba realizovali dvaja ľudia, dve logopédky. Miera zhody v kódovaní bola veľmi vysoká (90%).

Nasleduje opis základných vlastností gesta ako znaku. Autorka sa pri klasifikácii gest opiera o práce slovenských autorov. Analyzuje pri gestách formu i význam, ktorý sa však môže meniť v závislosti od kontextu. Opisuje 35 typov gest, ktoré sa u sledovaného dievčatka postupne objavili. Popritom bola počítaná aj ich frekvencia a zaznamenaný postupný nárast. Gestá dieťaťa považuje za autosémantické a delí ich na dve skupiny: na gestá deiktické a sémantické a opisuje aj ich vývinovú postupnosť. Podľa autorky sú klasifikácie gest u dospelých pri opise detských gest nepoužiteľné. V čom spočíva hlavný rozdiel medzi gestami detí a dospelých a kedy nastáva v detských gestách zmena?

Na konci druhej kapitoly sa autorka zaoberá významom gesta z pohľadu vývinu jazykových schopností a potrebou sledovania vzájomného prepojenia gesta a slova. Podľa pozorovaných foriem v komunikácii sa z vývinového pohľadu u sledovaného dieťaťa striedali nástupy verbálnych a neverbálnych medzníkov. Ich existenciu dokazuje autorka prepismi komunikácie dievčatka s mamou.

Tretia kapitola nazvaná „**Gestá ako súčasť reči orientovanej na dieťa**“ sa venuje úlohe matky pri stimulovaní vývinu reči u dieťaťa. Autorka uvádza v iných prácach publikované znaky reči orientovanej na dieťa. Následne porovnáva výskyt určitých typov gest u mamy a dievčatka Niny v jednotlivých mesiacoch života dieťaťa a poukazuje na ich previazanosť. Na tomto mieste sa objavuje otázka, do akej miery sú výsledky ovplyvnené tým, že mama Ninky je logopédka. Pozná „bežná“ mama pravidlá neverbálnej komunikácie a používa gestá intuitívne? Čím sa dá vysvetliť fakt, že podobná anglická štúdia, ktorú robili Özçalışkanová a Goldin-Meadowová (2005c), nezistila vzťah medzi gestami mamy a úrovňou reči dieťaťa? V ďalšej časti tejto kapitoly je opísaný výskum mapujúci vplyv gest na porozumenie predložkových spojení u detí v ranom veku, ktorý realizovala autorka so svojou diplomantkou (Kapalková, Miháliková, 2013). Hľadala sa odpoveď na výskumnú otázku, či neverbálne správanie mamy (gestá, ktoré produkuje) súvisí s tým, do akej miery dieťa rozumie predložkovým spojeniam. Výskum má veľmi zaujímavú a prepracovanú metodológiu. Výsledok naznačuje, že čím má dieťa nižšiu úroveň pasívnej slovnej zásoby, ako i gramatických schopností, tým má mama tendenciu zvyšovať repertoár jednotlivých typov gest vo svojom jazykovom prejave.

Ďalšou kapitolou nazvanou „**Gestá a ich vzťah k slovnej zásobe detí**“ autorka analyzuje vzájomný vzťah uvedených dvoch oblastí. Gesto sa v relevantnej odbornej literatúre považuje za facilitátor slovnej zásoby nielen v ranom, ale i v staršom veku. Potvrdzujú to aj viaceré štúdie v zahraničí, podľa ktorých deiktické gestá (napríklad ukazovanie na predmet, ukazovanie predmetu) predikujú používanie podstatných mien, ikonické – referenčné gestá viac súvisia so slovesami. Autorka habilitačnej práce pri analýze prejavov dievčatka Niny vo veku 8-16 mesiacov konštatuje, že dieťa používa rôzne formy (gesto, slovo) na vyjadrenie obsahov. Dôkladné poznanie významov vyjadrených v rôznych modalitách môže napomôcť skvalitniť logopedickú diagnostiku a následne zefektívniť aj logopedickú intervenciu.

Predposledná kapitola „**Gestá ako prediktor gramatiky**“ pokračuje v opise vzájomného vzťahu gest a jazykových schopností. V prvej časti sa autorka zameriava na syntax a uzatvára, že úroveň suplementárnych spojení gesta a slova sa považuje vo vývine jazykových schopností za dôležitý prekursor tvorenia dvojslovných výpovedí.

Ako však sama autorka uvádza „... V slovenskom jazyku, ktorý je morfológicky veľmi bohatý, môže byť... zaujímavé analyzovať postavenie gesta ako prediktora gramatických schopností nielen z pohľadu vývinu syntaktických štruktúr, ale i vo vzťahu k rodiacim sa morfológickým štruktúram v reči dieťaťa.“. Z uvedeného dôvodu sa rozhodla analyzovať vzťah gest a morfológických štruktúr dvomi metodologicky odlišnými prístupmi. V prvom prípade sa skúmala predikcia gest vo vzťahu ku gramatike na základe dát väčšej vzorky slovensky hovoriacich detí (údaje o gestách boli získané z dotazníkových testov komunikačného správania TEKOS I: slová a gestá a údaje o gramatike boli získané z TEKOS II: slová a vety (Kapalková et. al., 2010a)). Druhá štúdia predstavuje detailnú kvalitatívnu analýzu postavenia gesta v prehovore slovensky hovoriaceho dieťaťa. Záver prvej štúdie podporený aj štatisticky naznačuje, že hlavne suplementárne spojenia predikujú gramatiku v staršom veku dieťaťa. Druhá metóda preukázala rôznu funkciu gest v rámci vetnočlenských funkcií ako aj slovnodruhového vyjadrenia.

Posledná časť práce „**Význam gest v učení nových nejazykových a jazykových konceptov**“ je venovaná zahraničným štúdiám hľadajúcim vzťah medzi gestom a matematickými i jazykovými schopnosťami, a to s nasledujúcim záverom: „...dieťa výrazne profituje z gesta v rámci učenia, ak gesto dokáže reflektovať relevantné aspekty úlohy.“. Autorka sa pokúsila o podobný výskum aj v slovenskom jazyku. Porovnávala úlohu gesta a obrázkov ako podporných mechanizmov pri učení pseudoslov u dvojročných detí. Napriek limitom danej štúdie výsledky naznačujú význam gest v procese jazykového učenia.

Zhrnutie: Habilitačná práca je monotematická, skúma problematiku gest v ranom detskom veku z rôznych aspektov. Autorka v každej analyzovanej oblasti ponúka prehľad zahraničnej literatúry a výsledky svojho vlastného výskumu v slovenskom jazyku. Všetky autorkine výskumy sú metodologicky jasné a každý jeden umožňuje jeho opakovanie.

Skúmanie gest v detskom veku otvára i metodologické možnosti skúmania tejto oblasti u dospelých subjektov, a to nielen intaktných jedincov, ale i pacientov, u ktorých boli opísané

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Moskovská 3, Katedra psychológie a patopsychológia
Račianska 59, 813 34 Bratislava

deficity v oblasti porozumenia i produkcie gest (napr. pacienti s afáziou, Parkinsonovou chorobou).

Otázky do diskusie:

Ako prebieha vývin reči a jazykových schopností u detí, ktorých matky nepoužívajú gestá?

V druhej kapitole autorka uvádza, že používanie gest odráža kognitívnu úroveň dieťaťa. Bolo by možné uviesť, ako prebieha vývin gest u detí s nedostatočnými mentálnymi predpokladmi?

Problémy s vnímaním a čítaním neverbálnej komunikácie sa opisujú u mnohých skupín pacientov s poškodením mozgu. Aké môže byť vysvetlenie týchto deficitov?

Záver:

Habilitačnú prácu „Gestá v detskom veku“ habilitantky Mgr. Svetlany Kapalkovej, PhD., odporúčam prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe odporúčam udeliť akademický titul v študijnom odbore: 2.1.33 Všeobecná jazykoveda.

30.5.2017

doc. PaedDr. Jana Marková, PhD.

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Moskovská 3, Katedra psychológie a patopsychológia
Račianska 59, 813 34 Bratislava

Telefón
02/50222348

Fax
02/44 254 956

Bankové spojenie
Štátna pokladnica

IČO
39786509

E-mail
kpp@fedu.uniba.sk

Internet
www.fedu.uniba.sk